

3. W. Drobny Ustawa o służbie cywilnej. Komentarz, Warszawa 2012. 808 s.

4. Opinia prawna prof. Huberta Izdebskiego z 3 lutego 2016 w przedmiocie ustawy z dnia 30 grudnia 2015 r. o zmianie Ustawy o służbie cywilnej oraz niektórych innych ustaw. URL: https://www.batory.org.pl/upload/files/Programy%20operacyjne/Odpowiedzialne%20Panstwo/Opinia_Sluzba_cywilna_HIzdebski.pdf (дата звернення: 26.10.2020).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-91-4-32>

**ОСОБЛИВОСТІ МОДЕЛІ
ПАРЛАМЕНТСЬКО-ПРЕЗИДЕНТСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ
УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ**

Вагіна О. М.

*кандидат історичних наук,
доцент кафедри політології
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна*

Комар А. Г.

*студент III курсу юридичного факультету
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна*

Після революційних подій 2014 р. змішана модель правління в Україні вкотре зазнала конституційного реформування: відбулась трансформація із президентсько-парламентської республіки, що характеризувалась надмірною концентрацією влади в руках Президента України, у парламентсько-президентську, яку пов'язують із визначальною роллю парламенту, зокрема, у формуванні уряду. Актуальність дослідження феномену парламентсько-президентської республіки, яка наразі сформувалась в Україні, обумовлена, з одного боку, невідповідністю між теоретично визначеною формою і практичним змістовим наповненням чинної моделі державного правління, а з іншого – відсутністю її усталеної термінологічної визначеності. Результати виборчих кампаній 2019 р. внесли суттєві корективи в розстановку політичних сил у країні та змінили внутрішній зміст форми державного правління за відсутності змін конституційно-правової бази функціонування держави. Отже, своєрідна автентична

форма правління України стала результатом змін саме у політичній системі.

Метою роботи є аналіз особливостей моделі парламентсько-президентської республіки, яка склалась в Україні після президентських і парламентських виборів 2019 р.

Дослідження означеної проблеми вимагає міждисциплінарного підходу, оскільки предмет дослідження лежить на перетині політичної та юридичної наук. Так, окремим аспектам проблеми присвячені роботи О. Бойко, Б. Глотова, В. Журавського, М. Кудрявцевої, О. Петришина, Є. Протасової та ін.

Підгрунтя термінологічної невизначеності форми державного правління в Україні закладено в Конституції України, ст. 5 якої проголошує Україну республікою, однак в Основному законі відсутні будь-які згадки про «парламентсько-президентську» форму державного правління [1, с. 5]. Більш того, такий різновид республіки відсутній і в більшості класифікацій, що пропонуються зарубіжними науковцями [2]. Так, поширеною назвою українського типу республіки є «змішана» (або «напівпрезидентська»), що поєднує у собі ознаки як парламентської, так і президентської республіки. Надалі фахівці виокремлюють президентсько-парламентські та прем'єр-президентські республіки, майже не використовуючи при цьому поняття «парламентсько-президентської» форми правління [3].

На думку науковців, ключовими ознаками парламентсько-президентської республіки є: а) провідна (домінуюча) роль парламенту у формуванні уряду; б) наявність юридичної відповідальності уряду перед парламентом; в) наділення президента правом розпуску парламенту за певних підстав, чітко передбачених Основним законом та деякі інші [4, с. 274-275; 5, с. 12-14].

При цьому О. Петришин зазначає, що характерною особливістю функціонування змішаної республіки є те, що глава держави виступає насамперед як арбітр, зазвичай забезпечуючи узгоджену діяльність державних органів, що сьогодні є вкрай важливим для подальшого демократичного розвитку України [6, с. 111].

Вважаючи визначені особливості за певний «абсолют», спробуємо поєднати їх із сучасним українським політичним контентом для формування уявлення про ступінь відповідності між доктринальним та реальним положенням справ.

1. Повноваження Верховної Ради України закріплені ст. 85 Конституції України. Дійсно, п. 12 зазначеної статті передбачає, що питання призначення Прем'єр-міністра України та інших членів уряду, а також їх звільнення належать до відання парламенту [1, с. 30-31].

Водночас такі призначення здійснюються за відповідними поданнями Президента України або Прем'єр-міністра України, тому в даному випадку не слід достеменно стверджувати про ексклюзивне (виключне)

право парламенту щодо формування уряду та деяких центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом (Антимонопольного комітету України, Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Фонду державного майна України). Додає Верховна Рада України наділена повноваженнями щодо призначення на посаду та звільнення з посади за поданням Президента України Голови Служби безпеки України – правоохоронного органу спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України (п. 12¹ ст. 85 Конституції України). Вважаємо, що коментована норма права слугує уособленням формування системи «стримувань і противаг», що наразі є пріоритетним у розбудові української державності.

2. Пункт 13 ст. 85 Конституції України наділяє Верховну Раду повноваженнями щодо контролю за діяльністю Кабінету Міністрів України відповідно до чинного законодавства [1, с. 31]. У ст. 113 Конституції зазначено, що уряд відповідальний перед Президентом України і Верховною Радою України, підконтрольний і підзвітний парламентові у межах, передбачених Основним законом [1, с. 47].

Окреслені конституційні норми, беззаперечно, характеризують наявність подвійної юридичної відповідальності уряду як перед парламентом, так і перед Президентом за дії щодо здійснення, головування та координації діяльності виконавчої гілки влади в Україні.

3. Конституцією України передбачено, що Президент України вправі припинити повноваження парламенту, якщо: а) протягом одного місяця у Верховній Раді України не сформовано коаліцію депутатських фракцій відповідно до ст. 83 Конституції; б) протягом шістдесяти днів після відставки Кабінету Міністрів України не сформовано персональний склад уряду; в) протягом тридцяти днів однієї чергової сесії пленарні засідання не можуть розпочатися [1, с. 35, 42].

Звісно, в світі існують країни з подібною організацією державної влади: Румунія, Сан-Марино, Монголія, Алжир, Чорногорія та деякі інші. Але аналіз реалізації чинних конституційних норм в українському політичному середовищі після виборів 2019 р. дає підстави стверджувати, що наразі в країні сформувалася досить своєрідна, автентична форма державного правління.

Підґрунтя феномену парламентсько-президентського правління закладено результатами парламентських виборів 2019 р.: політична партія «Слуга народу» здобула 254 місця в парламенті із загальних 450. Отже, склалася унікальна ситуація, за якої представники пропрезидентської партії отримали так звану монобільшість у Верховній Раді, що дозволило їм від самого початку роботи парламенту без участі фракцій інших політичних сил приймати будь-які закони. Із зрозумілих причин значний вплив на цю фракцію мав чинний Президент України В. Зеленський. Монобільшість у парламенті та вплив на сформований цим

парламентом уряд фактично надавали Президенту України значно більші за обсягом повноваження, ніж зазначені в Конституції.

На даний час стан справ поволі набуває іншого характеру: впродовж першого року діяльності парламенту виявились певні суперечності всередині монобільшості, обумовлені низкою причин. По-перше, це людський фактор, що об'єктивно ускладнює злагоджене керування чисельною фракцією в рамках демократичного режиму. По-друге, відсутність політичного досвіду Президента України та його команди, кадрові помилки тощо. І нарешті, по-третє, спротив старої системи, яка всіяко намагається консервувати усталений політичний устрій.

Таким чином, особливими ознаками форми державного правління України є обрання на посаду Президента особи, яка фактично не мала політичного досвіду та діяла інтуїтивно на початковому етапі каденції; формування внаслідок парламентських виборів монобільшості пропрезидентської партії; фактичне розширення повноважень Президента через вплив на функціонування парламенту й уряду; втрата монолітності пропрезидентської фракції на тлі економічних, політичних, правових та ін. негараздів і, як наслідок, ускладнення впливу голови держави на законодавчу діяльність у бажаному векторі. Зазначені трансформації, що відбуваються в межах однієї конституційно визначеної форми правління, безумовно, дають підстави для подальших плідних наукових досліджень як політологів, так і правознавців.

Література:

1. Конституція України: чинне законодавство станом на 01 серпня 2019 р. : Офіц. текст. К. : Алерта, 2019. 80 с.
2. Шевченко Т. Чи справді Україна парламентсько-президентська республіка? Українська правда. Блоги. URL: blogs.pravda.com.ua/authors/tshevchenko/5e25e8da98e33/ (дата звернення: 06.10.2020).
3. Аверчук Р. Президент-прем'єр-парламент: чи слід Україні змінити форму правління та Конституцію? VoxUkraine. URL: <https://voxukraine.org/uk/prezident-prem-ier-parlament-chi-slid-ukrayini-zminiti-formu-pravlinnya-ta-konstitutsiyu/> (дата звернення: 15.10.2020).
4. Шляхтун П. П. Політологія (теорія та історія політичної науки) : навч. посіб. Київ : Либідь, 2005. 576 с.
5. Протасова В. Є. Парламентсько-президентська республіка: сутність, особливості, різновиди : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2008. 23 с.
6. Петришин О. Форма державного правління в Україні: до пошуку конституційної моделі. *Право України*. 2014. Вип. 8. С. 105-116.